

Enheten för kultur- och föreningsstöd
Handläggare:
Allan Axelsson

REMISSHANDLING

KUN 2008/388

2008-12-29

Förslag till regional biblioteksplan för Stockholms län

1 Bakgrund

1.1 Allmänt

Bibliotekslagen (SFS 1996:1596) kompletterades den 1 januari 2005 med ett tillägg vilket lyder: "Bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet skall samverka. Kommuner och landsting skall anta planer för biblioteksverksamheterna" (§ 7a).

De kommunala biblioteksplanerna skall beskriva och ge förslag på utveckling av det lokala bibliotekssystemet i en kommun och en regional biblioteksplan skall handla om samverkan och utveckling inom ett landsting/en region. Den regionala biblioteksplanen skall ge en bild av regionens biblioteksverksamhet och visa på samverkansmöjligheter mellan olika biblioteksaktörer i länet.

På uppdrag av Stockholms läns landsting och staten bedriver Stockholms stadsbibliotek regionbibliotek för Stockholms län. Stockholms kulturnämnd är administrativ huvudman för verksamheten. Dessutom är Stockholms stadsbibliotek informations- och lånecentral för Mellansverige.

I regional bibliotekssamverkan finns ett antal mål- och styrdokument som biblioteken i länet har att förhålla sig till. Först och främst är bibliotekslagen (SFS 1996:1596 med tillägg SFS 2004: 1261), som reglerar de olika bibliotekstypernas kärnverksamhet, det övergripande styrdokumentet. Folk-, läns- och skolbiblioteken regleras i bibliotekslagen, liksom Lånecentralen. Universitets- och högskolebibliotek regleras i bibliotekslagen och i högskoleförordningen. Sjukhusbibliotek regleras däremot inte i bibliotekslagen.

Dessutom finns mål- och styrdokument som påverkar länets biblioteksverksamhet lokalt, regionalt eller nationellt, till exempel mål och biblioteksplaner på kommunal nivå, landstingets mål för sin kulturverksamhet och de nationella kulturpolitiska målen.

Stockholms län rymmer bibliotek av ovan nämna olika slag, allt från folk- skol- och sjukhusbibliotek till stora forskningsbibliotek och specialbibliotek skräddarsydda för sin institution eller organisation. Under punkt 1.6 beskrivs olika former av bibliotek inom Stockholms län. Uppdragen och målgrupperna varierar mellan bibliotekstyper,

2008-12-29

men samtidigt har samhällsutvecklingen lett till att det blivit allt viktigare för bibliotek att samverka med andra aktörer i omvärlden och fungera som knutpunkter i ett nätverk.

Vår tids betoning på det livslånga lärandet ställer krav på att alla skall kunna få sin informationsförsörjning där de befinner sig. Detta ökade krav på tillgänglighet till bibliotekstjänster förstärks av informations- och kommunikationsteknikens möjligheter att allt snabbare få fram allt större informationsmängder. Biblioteksanvändarna rör sig mellan olika bibliotek utan att reflektera över att biblioteken har olika uppdrag och huvudmannaskap. Det medför att bibliotekssamverkan blir allt mera nödvändig och att biblioteken måste kunna möta upp mot användarnas behov som sträcker sig över institutionsgränser.

1.2 Syfte med planen

Planens syfte är att:

- göra en förteckning över bibliotek av olika slag som finns i Stockholms län,
- tydliggöra bibliotekens betydelse och roller i information, kultur, utbildning, forskning och regional utveckling i Stockholms län och att
- fungera som ett verktyg för framtida samverkan och samarbete för de olika bibliotekshuvudmännen i länet.

1.3 Mål med planen

Planens mål är att:

- skapa en bild av biblioteksverksamheten i Stockholms län,
- identifiera och analysera strategiska utmaningar för länets bibliotek,
- identifiera och föreslå strategiska samverkansområden för perioden fram till och med 2011.

1.4 Omfattning, uppföljning och revidering

Den regionala biblioteksplanen omfattar samverkan mellan olika bibliotekstyper i Stockholms län och är ett verktyg i lokalt plan- och målarbete för biblioteken. Den är också en form av strategidokument för Stockholms läns landstings biblioteksverksamhet. Planen följs kontinuerligt upp av Regionbibliotek Stockholm i dialog med sina samarbetspartner. Regionbiblioteket är ansvarigt för att så sker.

1.5 Utarbetandet av planen

Innehållet i planen har utarbetats av Regionbibliotek Stockholm och med hjälp av en grupp bestående av representanter från Södertörns högskolebibliotek, Stockholms läns landstings förvaltningsbibliotek, Tyresö kommunbibliotek och chefen för Regi-

2008-12-29

onbiblioteket i Stockholm. Inventering av bibliotek i Stockholms län har gjorts av Regionbiblioteket. Bibliotek och institutioner inom länet har getts möjlighet att yttra sig om planen.

1.6 Bibliotek i Stockholms län

1.6.1 Kommunala bibliotek

I länets 26 kommuner finns folkbibliotek vilket tydligt regleras i bibliotekslagen 2§, där det står att alla medborgare ska ha tillgång till ett folkbibliotek. I kommunerna finns, i kommunal och privat regi, också skolbibliotek både vid grundskola och gymnasium. Bibliotek finns inte vid alla grundskolor och det är sämre ställt vid friskolorna än vid de kommunala skolorna. Där skolbibliotek finns varierar kvalitén. Situationen är mycket bättre vid gymnasieskolorna. Skolbiblioteken regleras i bibliotekslagen § 5.

1.6.2 Regionbibliotek Stockholm

Regionbibliotek Stockholm är en del av Stockholms stadsbibliotek och består av länsbibliotek för Stockholms län samt Informations- och lånecentralen för mellersta Sverige. Regionbiblioteket skall bistå biblioteken med att ge Stockholms läns och regionens invånare en effektiv och jämlik informations- och litteraturförsörjning. Regionbibliotek Stockholm skall bidra till utvecklingen av biblioteksutvecklingen i län och region samt genom samverkan även på nationell nivå.

Regionbibliotek Stockholm finansieras huvudsakligen genom bidrag från Stockholms läns landsting och staten genom Statens kulturråd och dessutom genom egna intäkter som t.ex. kursavgifter. Verksamheten vid länsbibliotek och lånecentral regleras i bibliotekslagens § 4.

1.6.3 Universitets- och högskolebibliotek

Universitets- och högskolebibliotek (hädanefter högskolebibliotek) är bibliotek som är knutna till högre utbildning. Deras huvudmän sorterar huvudsakligen under utbildningsdepartementet, men undantag finns. Samtliga högskolebibliotek är forskningsbibliotek. Vetenskapliga bibliotek används ibland som synonym till forskningsbibliotek.

I bibliotekslagen § 6 regleras att det ska finnas högskolebibliotek vid alla högskolor. Antalet högskole- och universitetsbibliotek är 14 och till detta kommer ett antal specialbibliotek. Högskole- och universitetsbiblioteken har sedan mitten 90-talet, förutom att vara forskningsbibliotek, även kommit att vara studenternas bibliotek. Flera högskolor har fått nya, stora och ändamålsenliga bibliotek.

2008-12-29

1.6.4 Specialbibliotek

I Stockholm finns ett mycket stort antal specialbibliotek, från omfattande forskningsbibliotek och myndighetsbibliotek till mindre bibliotek vid kulturinstitutioner och församlingar. Spännvidden är stor men genomgående har samtliga en öppenhet gentemot allmänheten som kan ta del av medier och material genom lån, fjärrlån eller referensstudier. Specialbiblioteken är endast reglerade i interna dokument.

1.6.5 Biblioteksverksamhet inom landstinget

Landstingets bibliotek är främst öppet för personal, patienter och anhöriga men har också i olika omfattning öppenhet gentemot allmänheten.

2 Samverkan

2.1 Olika samverkansformer idag

Regionbibliotek Stockholm har till sin uppgift att få olika grupper av bibliotekarier och andra yrkesgrupper att bilda nätverk och genom detta utveckla biblioteksverksamheten. Det finns för olika kategorier av bibliotekarier som samlas genom Regionbibliotekets försorg. Det är barnbibliotekarier, IT-ansvariga m.fl. För några år sedan skapades också två nätverk för korsbefruktning mellan folk-, forsknings- och specialbibliotekarier. De kallas Norr och Södergrupp och uppdelningen är gjord av praktiska skäl. I dessa nätverk har även stadsdelsbiblioteken inom Stockholms stadsbibliotek deltagit. Mötena har haft olika teman. Ur dessa nätverk har även särskilda arbetsgrupper bildats som arbetat med olika frågor/problem. Ett exempel är mål för informationskompetens på olika biblioteksnivåer.

Sedan några år finns en samsökningstjänst för Stockholms län, AB-katalogsök, där man söker i samtliga kommunbiblioteks bibliotekskataloger, de större forskningsbibliotekens kataloger samt några nationella.

Regionbibliotek Stockholm har också anordnat öppna föreläsningar om aktuella ämnen som berör alla bibliotek. De går under benämningen "Alltid på en onsdag" och har varit välbesökta.

Folkbibliotekens barnavdelningar har sedan 1980-talet ett nära samarbete med länets barnavårdscentraler. BVC-sköterskorna delar ut information om barns språkutveckling, om tvåspråkighet, om biblioteket och i de flesta kommuner också ett presentkort på en bokgåva som föräldrar och barn kan hämta på biblioteket. På många BVC deltar barnbibliotekarierna i föräldrautbildningen och det förekommer även andra typer av samarbeten. Regionbibliotek Stockholm samordnar detta samarbete genom BVC:s kontaktsköterskor.

2008-12-29

Folkbibliotekens barnavdelningar har sedan 1980-talet ett nära samarbete med länets barnavårdscentraler. BVC-sköterskorna delar ut information om barns språkutveckling, om tvåspråkighet, om biblioteket och i de flesta kommuner också ett presentkort på en bokgåva som föräldrar och barn kan hämta på biblioteket. På många BVC deltar barnbibliotekarien i föräldrautbildningen och det förekommer även andra typer av samarbeten. Regionbibliotek Stockholm samordnar detta samarbete genom BVC:s kontaktsköterskor.

Under många år har Regionbibliotek Stockholm och Nobelbiblioteket arrangerat en föreläsningsserie som behandlat skönlitteraturen ur olika synvinklar. Föreläsningsserien under namnet "Det sköna med skönlitteraturen" har nått många bibliotekarer och andra från olika bibliotek och organisationer. MUSA - MetodUtveckling i Skönlitterärt Arbete, en distanskurs som utvecklar bibliotekariers arbete med skönlitteratur, är ett samarbete mellan Regionbiblioteket, Nobelbiblioteket och Nordens Folkhögskola i regionen.

Regionbibliotek Stockholm och Lärarhögskolan i Stockholm har samarbetat om fortbildning av lärare i att ge kunskaper och verktyg för att utveckla skolbiblioteket som ett stöd för lärandet.

Stockholms stadsbibliotek har samarbete med flera högskolebibliotek och specialbibliotek. Som exempel kan nämnas HISS, Humaniorabiblioteken i Stockholm samverkar, som är ett konkret pågående samarbetsprojekt kring kompetensutveckling och verksamhetsutveckling för humanistiskt inriktade bibliotek i Stockholms län. Dessutom finns låneexpeditionsgrupper och ett logistiskt samarbete gällande framförallt boktransporter och fjärrlånehantering.

Visst samarbete finns även mellan enstaka forskningsbibliotek och folkbibliotek som t.ex. Karolinska institutet och Norrtälje folkbibliotek och Södertörns högskolebibliotek och gymnasiebibliotek i Huddinge. Forskningsbiblioteken samverkar ämnesvis och ett exempel är biblioteken med konstnärlig inriktning: ARLIS, förening för nordiskt konstbiblioteksarbete, där det också finns med stora stadsbibliotek. ARLIS har en Stockholmsgrupp.

2.2 Förslag till en formaliserad samverkansmodell

Den regionala biblioteksplan, som tagits fram av ovan nämnda arbetsgrupp bestående av representanter från olika bibliotekstyper, föreslår åtgärder för att för att utveckla biblioteksverksamheten i Stockholms län.

2.2.1 Biblioteksråd

Ett biblioteksråd bör bildas som träffas tre till fyra gånger per år med representanter från landstingets kulturförvaltning, folkbibliotek, högskolebibliotek, specialbibliotek. Landstingets bibliotek och Regionbibliotek Stockholm. Syftet med rådet är att

2008-12-29

initiera fortbildning, utvecklingsprojekt, marknadsföringsinsatser och annat som ger samverkansvinster.

2.3 Områden som prioriteras under den kommande perioden

2.3.1 Omvärldsorientering

Den tekniska utvecklingen har förenklad omvärldsorienteringen och här finns stora möjligheter till samarbete. De nya 2.0-applikationerna skapar många nya nätverk där intressen hos enskilda bibliotekarier förenar. I dessa nätverk finns en mycket stor utvecklingspotential.

2.3.2 Fortbildning/Kompetensutveckling/Arbetsbyten

När det gäller fortbildningsinsatser så förekommer då och då samverkan. Här finns stora möjligheter till ytterligare samverkan. Utifrån ökade krav på bibliotekens tjänster med mer differentierade tjänster uppstår behov av en omfattande kompetensutveckling där samverkansmöjligheterna är både effektiva och utvecklande. Den form av kompetensutveckling som arbetsbyten utgör är också en möjlig samverkansform.

Regionbiblioteket erbjuder andra bibliotek att komma till Informations- och lånecentralen för en dag och det är ett exempel på insatser som kan byggas ut.

2.3.3 Tekniskt samarbete

Många huvudmän i länet samverkar kring olika tekniska frågor. Det kan gälla upphandling, miljösamarbete och t.ex. samverkan för att uppnå stordriftsfördelar. Tekniskt samarbete med gemensamma servrar för biblioteksdatasystem finns på olika håll i landet även mellan folk- och forskningsbibliotek. I Stockholms län finns ett samarbete på Södertörn, där folkbiblioteken i Södertälje och Nynäshamn har gemensam server och där fler kommer att ansluta sig. Ett erfarenhetsutbyte om tekniska lösningar med självbetjäningautomater, sms-operatörer, trådlösa nätverk och webbfrågor sker kontinuerligt biblioteken emellan i form av projekt eller på arbetsmöten och träffar. Plattformer för informationsförmedling via webben, som bloggar, fotocommunities m.m. börjar bli vanliga gemensamma arbetsredskap i informationsutbyte bibliotek emellan.

2.3.4 Virtuellt referensarbete

De båda virtuella referenstjänsterna Fråga Biblioteket och Jourhavande bibliotekarie slogs ihop för ett år sedan till en tjänst, Fråga Biblioteket. Folkbiblioteken i Stockholms län och de flesta stora högskolebibliotek i länet är mycket aktiva i denna verksamhet. Här finns en stor möjlighet att bygga en regional tjänst för studerande och allmänhet i länet. Regionbiblioteket ansvarar också administrativt för Kunskapsspanarna som är ett samarbete mellan bibliotek och Kunskapskanalen. Här

2008-12-29

finns ett stort antal stockholmsbibliotekarier engagerade, bibliotekarier från såväl folkbibliotek som högskole- och specialbibliotek.

2.3.5 Bibliotekskort

Vid ett flertal tillfällen har försök gjorts för att få ett bibliotekskort för samtliga bibliotek i Stockholms län. Försöken har stupat på tekniska svårigheter samt att de olika biblioteken har haft helt olika behov. Den tekniska utvecklingen gör dock att vissa hinder har övervunnits och detta innebär att någon form av gemensamt kort eller annan gemensam låneform bör undersökas under den aktuella perioden.

2.3.6 Medieförsörjning

Möjligheterna att samverka kring frågor som har med medieförsörjningen är stora i länet. Det kan gälla inköp, fjärrlån, transportsystem. Ett kostnadseffektivt och miljömässigt transportsystem för regionen byggs utifrån det nationella bibliotekstransportnätet som är under uppbyggnad.

2.3.7 Kvalificerat arbete med skönlitteratur

Bibliotek i samverkan ska bidra till att stärka det kvalificerade litteraturarbetet och därmed höja kompetensen bland bibliotekarier som arbetar med skönlitteratur och språkutveckling. Skönlitteraturens betydelse inom skolutbildning, högskoleutbildning, bildningsverksamhet och inom vården gör samverkansprojekt inom skönlitteraturen som lämpliga och viktiga.

2.3.8 Stöd och hjälp till barn och vuxna med läshinder

Alla folkbibliotek och alla högskolebibliotek erbjuder medier i olika former för människor med läshinder samt stöd och information. Biblioteksrådet kan initiera ett kontaktnät som kan resultera i ett erfarenhetsutbyte och en bättre samordning, vilket skulle vara av stort värde för biblioteksanvändarna.

2.3.9 Statistik

Många samverkansvinster kan göras inom det statistiska området. Både inom folk- och forskningsbiblioteksvärlden pågår översyn av dagens statistik inom området. Beröringspunkterna är många. Det är angeläget att utveckla statistiska redskap som hjälper biblioteken i deras verksamhetsutveckling och ger uppdragsgivarna en tydlig och rättvisande bild av resultaten.

3 Planens tillämpning

3.1 Allmänt

Landstingets kulturförvaltning anser att den regionala biblioteksplan som utarbetats av Regionbiblioteket, på uppdrag av kulturnämnden, utgör ett bra underlag för att

2008-12-29

dels belysa biblioteksverksamheter inom länet och dels lyfta fram samverkansmöjligheter mellan olika biblioteksaktörer i länet.

Någon styrande plan från landstinget för biblioteken i länet är inte eftersträvansvärt att införa. Den kartläggning som är gjord är värdefull för att visa vilka bibliotek som finns och vilken bredd dessa har. Utredning visar också att det finns och initieras olika former av samverkan mellan biblioteken i länet.

Planen som ger underlag för samverkan benämns Regional biblioteksplan och bör gälla i tre år; 2009 – 2011. Kulturnämnden kommer i vår, efter remissomgången, att fastställa regional biblioteksplan utifrån det upplägg som här presenterats.

3.2 En formaliserad samrådsmodell

För att ha en formaliserad samverkansform inom regionen bör ett regionalt biblioteksråd inrättas för att utveckla en bra samverkan mellan olika bibliotek i länet. Olika områden för denna framgår under punkterna 2.3.1 till och med 2.3.9.

Regionbiblioteket administrerar och har ansvar för rådet. Ordföranden i rådet bör vara chefen för regionbiblioteket. Upp till 12 ledamöter bör ingå i rådet. Chefen för regionbiblioteket får i uppgift att lämna förslag på antalet ledamöter och nominera ledamöterna. Sammansättning bör garantera ett brett biblioteksperspektiv och det innebär att de olika formerna av bibliotek skall vara representerade. Kulturnämnden utser rådet för en tid om tre år, närmast för perioden 2009 – 2011.

Antalet sammanträden och utformningen av dessa bestäms av rådet när det är konstituerat. Utsedda ledamöter förutsätts fullgöra uppdraget i det regionala biblioteksrådet inom ramen för sina ordinarie anställningar vid länets bibliotek. Någon särskild ersättning utgår därför inte.

Biblioteksrådets verksamhet redovisas till kulturnämnden efter varje kalenderår. Denna redovisning bör lämnas samtidigt som Regionbiblioteket inger sin verksamhetsberättelse till kulturförvaltningen.

Inför att ett nytt råd skall utses utvärderas dess verksamhet under 2011.